

เดินหน้า...ค้นคว้าพัฒนาพืชท้องถิ่นภาคเหนือตอนบน สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ ๑

อุทัย นพคุณวงศ์^๑

พื้นที่ภาคเหนือตอนบน ๕๓.๗ ล้านไร่ หรือประมาณ ๑๖.๑ % ของประเทศ เป็นสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเกษตรไม่ถึง ๒๐% ของพื้นที่ทั้งหมด เนื่องจากมีสภาพภูเขาสูง พืชที่ปลูกส่วนใหญ่เป็น ข้าว ข้าวโพด ลำไย ฝรั่ง พืชไร่ มะม่วง ชา ถั่วเหลือง ถั่วลิสง และมันสำปะหลัง ที่เริ่มมีการปลูกเพิ่มขึ้น นอกนั้นเป็นพืชที่ปลูกในปริมาณไม่มาก ได้แก่ ถั่วลิสง กระเทียม ส้ม กาแฟอะราบิก้า หอมแดง มันฝรั่ง สับปะรด ปาล์มน้ำมันและเงาะ

พืชเหล่านี้สามารถจัดแบ่งเป็นกลุ่มพืชเศรษฐกิจหลักเพื่อการส่งออกและพืชรองเพื่อทดแทนการนำเข้า ส่วนพืชนอกเหนือจากนั้นที่มีการค้นคว้าวิจัยได้จัดเป็นพืชท้องถิ่นของภาคเหนือตอนบน ได้แก่ งาม้อน ส้มเกลี้ยง มะขามป้อม พริกกะเหรี่ยง ตะไคร้ต้น มะเกี๋ยง มะไฟจีน ถั่วแปยี่ ถั่วลอด และว่านสีทศ

ปัญหาหลักของระบบเกษตรในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ที่มีการวิเคราะห์ไว้ได้แก่ ความเสี่ยงทางการเกษตรที่เกิดจากภัยแล้ง น้ำท่วม อันเนื่องมาจากมีสภาพแวดล้อมที่ถูกทำลายและสูญเสียสมดุลทางธรรมชาติทำให้เกิดการระบาดของโรคและแมลงเพิ่มขึ้น ผลผลิตได้รับความเสียหายทำให้การผลิตที่มีต้นทุนสูงจากการใช้ปัจจัยการผลิต ปุ๋ย สารเคมี เมล็ดพันธุ์ อีกทั้งราคาของท้องตลาดมีความแปรปรวน และยังมีปัญหาแรงงานภาคการเกษตรตลอดขาดแคลนและหายาก ส่วนใหญ่เป็นแรงงานผู้สูงอายุ

แนวทางการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาพืชของสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ ๑ ได้ดำเนินการตามนโยบายกรมวิชาการเกษตรในการวิจัยและพัฒนาการผลิตพืช โดยมีแนวทางหลักได้แก่ ลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต พัฒนาคุณภาพผลผลิต และลดปัญหาผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังต้องวิจัยค้นคว้าพืชที่มีศักยภาพเพื่อเพิ่มทางเลือกให้เกษตรกร ดังนั้น พืชท้องถิ่นจึงเป็นกลุ่มพืชที่จะเป็นทางเลือกในการผลิต ด้วยเหตุที่มีปริมาณน้อยและผลิตเฉพาะบางพื้นที่ จึงต้องทำการวิจัยและพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและผู้บริโภค โดยนักวิจัยควรหาจุดสร้างเอกลักษณ์ของผลผลิต เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications : GI) การสร้างมูลค่า การศึกษาจึงควรเป็นการเพิ่มปริมาณการผลิตอย่างเป็นรูปธรรมควบคู่ไปกับการรับรองคุณภาพ GAP ซึ่งควรมีเงื่อนไขเพิ่มเติมตามความต้องการของตลาด ได้แก่ รูปลักษณ์ รสชาติ และคุณค่าทางโภชนาการ ทั้งนี้ผลผลิตที่ได้ต้องมีปริมาณเพียงพอและสม่ำเสมอรองรับตลาดที่พร้อมจะขยายได้เมื่อมีความต้องการ

ทิศทางการศึกษาวิจัยอาจตอบสนองความต้องการของพื้นที่เฉพาะ เช่น สนับสนุนกิจกรรมมูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิโครงการหลวง โครงการพิเศษ ในพืชบางชนิด ได้แก่ ชาน้ำมัน กระเจี๋ยบ ต้าว ดอกคำฝอย หรือไม้ผลของสถาบันวิจัยพืชสวน เช่น เงาะที่ออกเร็วกว่าภาคตะวันออก พืชเมืองหนาว เช่น พลัม พลับ ที่ออกก่อนแหล่งผลิตของโลก

ผลการศึกษารายงานว่ามีพืชท้องถิ่นที่สามารถเป็นพืชทางเลือกในระบบการปลูกพืช ได้แก่ งาม้อน ถั่วแปยี่ (ร่วมกับถั่วเหลือง) ถั่วลอด (ร่วมกับข้าวไร่) ทั้งนี้ควรผลสำรวจการยอมรับของเกษตรกรว่ามีประเด็นใดที่ต้องปรับปรุงและศึกษาเพิ่มเติม ส่วนตะไคร้ต้นและมะเกี๋ยง พบว่าเกษตรกรยังไม่มีมีการปลูกในเชิงเศรษฐกิจ จึงใช้ประโยชน์ในแง่การอนุรักษ์ปกป้องรักษา และพิจารณาการนำไปใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อไป

^๑ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ ๑

ถั่วแปยี่

งาม้อน

พริกกระเหรียง เป็นพืชที่จัดอยู่ในกลุ่มพืชผักเศรษฐกิจจริง แต่เนื่องจากมีปลูกมากบริเวณชายแดน ตั้งแต่ จ.เพชรบุรี กาญจนบุรี ตาก และแม่ฮ่องสอน มีลักษณะเด่นคือ ความเผ็ดและกลิ่นหอม จึงควรหาสายพันธุ์บริสุทธิ์ เพื่อรักษาคุณสมบัติดังกล่าวร่วมกับผู้ประกอบการ พริกแห้ง พริกป่น พริกดองและซอสพริก

มะไฟจีน เป็นพืชที่ปลูกใน จ.น่าน พบอยู่ทั่วไปตามสวนข้างบ้าน มีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัด จึงควรพัฒนาการผลิตวัตถุดิบที่เหมาะสม วิธีการแปรรูปที่ดี ร่วมกับกลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูป และเครื่องอบแห้ง เป็นต้น

ว่านสี่ทิศ ได้มีการคัดเลือกและศึกษาพันธุ์ เป็นพันธุ์แนะนำที่ควรนำไปทดสอบการผลิตและการใช้ประโยชน์ ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือ การผลิตหัวพันธุ์ไม้ดอกในโครงการพระราชดำริ เป็นต้น

พริกกระเหรียง

มะไฟจีน

ว่านสี่ทิศ

ส้มเกลี้ยง มีปัญหาสวนเสื่อมโทรมเนื่องจากโรครินนิง การฟื้นฟูสวนอาจใช้วิธีการและองค์ความรู้เดียวกัน กับส้มเขียวหวาน รวมทั้งการผลิตแม่พันธุ์หรือกิ่งพันธุ์ปลอดโรค

มะขามป้อม เป็นพืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการพัฒนาการผลิต เนื่องจากเป็นสมุนไพรที่มีคุณค่าทาง การแพทย์และโภชนาการ มีการศึกษาและคัดเลือกพันธุ์ที่มีวิตามินซีสูง (มากกว่า ๒๕๐ มก./๑๐๐ กรัม) และดัชนี ต่อต้านอนุมูลอิสระ (anti-oxidant Index) สูง การศึกษาการขยายพันธุ์ด้วยวิธีการตัดตา เสียบกิ่ง การปลูกและตัดแต่ง กิ่งให้มีทรงพุ่มง่ายต่อการดูแลรักษาและการเก็บเกี่ยว การใช้เครื่องทุ่นแรงในการแปรรูป เป็นต้น

ส้มเกลี้ยง

มะขามป้อม

ห้อม เป็นพืชท้องถิ่นที่ได้มีการศึกษาพัฒนาจากพืชป่าไปเป็นพืชปลูกได้เรียบร้อยแล้ว หลังจากได้มีการสำรวจรวบรวม และจำแนกชนิดห้อม การศึกษาเทคโนโลยีการผลิตห้อมให้ได้ผลผลิตสูงและการถ่ายทอดการผลิตสู่เกษตรกร ปัจจุบันเกษตรกรได้ยอมรับเทคโนโลยีนี้ ทำให้มีรายได้จาก ๒,๗๖๐ บาท/ไร่ เป็น ๓๑,๖๖๘ บาท/ไร่ หรือมากกว่า ๑๐ เท่า ซึ่งได้ขยายผลสร้างแปลงเรียนรู้ที่ จ.พะเยา เพิ่มอีก ๑ แห่ง อย่างไรก็ตามการย้อมผ้าห้อมเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดแพร่ ควรที่จะขยายขอบเขตการผลิตต้นห้อมให้เป็นเอกลักษณ์ของล้านนาหรือ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยการสร้างจุดเด่นของการใช้ฝ้ายอ้อมธรรมชาติลดการใช้สารเคมี มีผลิตภัณฑ์ที่เป็น G-Product การเพิ่มมูลค่าห้อมโดยการผลิตห้อมผง พัฒนาการย้อมผ้าฝ้ายไปสู่ผ้าชนิดอื่น เช่น ผ้าไหม ฝ้าย ลินิน รวมทั้งศึกษาคุณสมบัติอื่น เช่น การป้องกันแสง UV โดยศึกษาค่า UPF และคุณสมบัติทางการป้องกันโรคผิวหนังบางชนิด

โดยสรุปแล้ว พืชท้องถิ่นเหล่านี้แม้ในปัจจุบันจะยังไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงมากนัก แต่ล้วนเป็นพืชที่มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาต่อยอดไปสู่การเป็นพืชเศรษฐกิจ ทั้งนี้สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ ๑ จะได้ดำเนินการพัฒนาการผลิตตามกรอบนโยบายของกรมวิชาการเกษตรตามความเหมาะสมควบคู่ไปกับพืชเศรษฐกิจหลักและรองต่อไป

ห้อม